

розвиває їхні різноманітні таланти. Тому педагоги мають обговорювати процес навчання, а не обговорювати освіту, бо без навчання – немає й освіти. І тут роль директора в тому, щоб не заохочувати вчителів до звичних алгоритмів, а збуджувати силу уяви, допитливості, оригінальності.

Тому неможливо покращити освіту, якщо не змінювати освітній вектор діяльності керівника закладу і якщо керівник не буде залучати творчих людей до викладання. Керівник, який знаходиться всередині шкільних систем, буде створювати зразкову школу, але не ту, де все на своїх місцях, а де все в русі, творчості і вдосконаленні. У такій школі і директор, і педколектив будуть навчати дітей як учитися, як мислити і як стати менеджером власного майбутнього. І всі ці знання будуть «вплетені» в усі шкільні і позашкільні дисципліни. Тоді змістом освітнього процесу в школі стане життя учнів, у котрому вони дорослішають, розвиваються і формуються як особистості.

Використана література

1. Спиваковский В.М. Образовательный взрыв. К.: «Гранд-Експо», 2011. 435 с.
2. Драйден Г., Вос Д. Революція в навчанні. Львів: «Літопис», 2005. 541 с.
3. Громовий В. В. Як зробити помаранчеву школу. К.: «Шкільний світ», 2006. 336 с.

УДК 37.01.3 – 051:37.041

В. М. Чайка

доктор педагогічних наук, професор, декан факультету педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, доктор габілітований, професор Вищої школи економіки та інформатики (м. Ольштин, Республіка Польща), *chaikavm2704@gmail.com*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Проблема професійного саморозвитку педагога в нових соціокультурних й економічних умовах сучасного суспільства є однією з актуальних, маловивчених і гостро дискусійних.

Незважаючи на її соціальну значущість, цілі, зміст і технології педагогічної освіти не спрямовані на виховання потреби в саморозвитку і набутті відповідного досвіду. Про соціально-педагогічні аспекти цього явища стверджує Г. Цукерман: «Проблема саморозвитку буквально увірвалась у сучасну педагогічну свідомість, неначе випущений із пляшки джин, і негайно почала зводити палаци для нових володарів дум (ідей, що проголошують примат індивідуального над всезагальним) і руйнувати палаци попередніх володарів (ідей, що виводять індивідуальну свідомість із суспільного)» [7].

У психолого-педагогічній теорії до цього часу відсутня цілісна концепція професійного саморозвитку і самовдосконалення особистості педагога. На думку П. Гальперина [3], особистість – це людина, яка вільно і свідомо обирає та ставить цілі своїх дій (з урахуванням причинових відношень у предметному світі, пізнаної необхідності суспільних відносин, власного морального почуття) і несе відповідальність за наслідки, здійснення дій перед природою, суспільством і власною совістю. Зміст поняття відображає процес формування особистості через елементи самоусвідомлення, самоорганізації, саморегуляції власної діяльності.

На думку В. Маралова, саморозвиток як процес, що розгортається в часі і в просторі життєдіяльності, характеризується неоднозначністю і багатоплановістю. Його зміст часто відображають такі поняття: «самовиховання», «самоорганізація», «самовираження», «самоствердження», «самореалізація», «самовдосконалення», «самоуправління» тощо. Але названі вище терміни, на думку автора, є подібними, оскільки їх об'єднує те, що вони відображають суб'єктність діяльності (само) і характеризують специфіку діяльності: реалізуватися, виразити себе, вдосконалити себе, керувати собою [5].

Суттєве значення для теорії саморозвитку вчителя має виявлення його рушійних сил, які визначаються як зовнішніми соціальними вимогами та очікуваннями, так і власним ставленням до цих вимог та очікувань. Подолання внутрішніх суперечностей між цими двома факторами є процес саморозвитку, самовдосконалення особистості. Крім цього, позиція особистості доповнюється характеристикою її професійної спрямованості. Розглядаючи саморегуляцію як діяльність і вищу форму активності

особистості, необхідно враховувати, що ця діяльність, як і будь-яка інша, є своєрідним соціальним досвідом, яким необхідно оволодіти.

У багатьох психологічних дослідженнях дискутується положення про те, що особистість розвивається у двох площинах – потенційній та актуальній. До сфери потенційного належать природні задатки й особливості, здібності, соціальні можливості суспільства, які можуть бути використані для особистісного розвитку. До площини актуального належать якісно новоперетворювальне потенційне; зовнішні прояви реально функціонуючого. На думку А. Деркач і В. Маркіної гармонійність розвитку особистості досягається в тому разі, коли він здійснюється в обох площинах, а не ізольовано. Водночас пріоритет надано саме реалізації потенційного, оскільки розвиток особистості розглядається як система постійно поповнюваних і поновлюваних ресурсів [4].

Як стверджує І. Бех, досягнення професіоналізму неможливе без становлення морально-духовного «Я» особистості, яке «вміщує в суб'єктивній формі систему відповідних суспільно значущих пріоритетів, створюється в процесі розвитку її морально-духовної свідомості і самосвідомості. При цьому, свідомість забезпечує розвиток позитивних ставлень до певних моральних норм, тобто особистісних властивостей, а самосвідомість – їх емоційно-ціннісне оцінювання. У наслідок цієї своєрідної «діяльності переживання» особистісна властивість може перетворитися на відповідну особистісну цінність, конкретний образ морально духовного «Я» як безумовне вартісне надбання і складова ядра особистості» [2, 1]. Аналізуючи процес трансформації особистісних властивостей в особистісні цінності, І. Бех наголошує на тому, що справжня особистісна властивість формується лише тоді, коли вона втілюється у певний моральний вчинок.

Професійний саморозвиток педагога – це процес створення свого «професійного життєвого простору», умов і перспектив його подальшого самовдосконалення. Визначальним у стратегії професійного становлення є проблемне ставлення до самого себе, інших людей, довкілля, що «звільняє» особистість від безпосередньої дійсності і допомагає їй ставати творчим суб'єктом власної професійної життєдіяльності. Тому важливим у процесі саморозвитку є усвідомлення двох складових професійного життя: професійного оточення і власного внутрішнього світу. Внаслідок

цього здійснюється сходження з адаптивного типу в реалізації професійних відносин до перетворювального, суб'єктного.

Отже, для розв'язання проблеми професійного саморозвитку вчителя необхідні соціально-економічні та теоретичні передумови, що виявляються у розумінні розвитку не тільки як об'єктивного процесу, але й як системи особистісних психічних процесів, властивостей та якостей. Для розробки системи саморозвитку майбутнього вчителя необхідно враховувати різні методологічні орієнтири: ідею суб'єктності; ідею унікальності внутрішнього світу людини, саморозвитку її як суб'єктивної реальності; ідею гуманістичної психології про самоактуалізацію педагога як вищу форму його саморозвитку, тобто його здатності реалізувати те, що в ньому закладено, відповідно до власних вищих потреб – Істини, Краси, Досконалості та ін.

Використана література

1. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: Дидактический аспект. М.: Педагогика, 1982. 192 с.
2. Бех І. Д. Образ «Я» як мета формування і розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1998. №2. С. 30-40.
3. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий. *Исследование мышления в советской психологии*: сб. науч. трудов. М.: Наука, 1966. С.236-278.
4. Деркач А. А., Зазыкин В. Г., Маркова А. К. Психология развития профессионала. М.: РАГС, 2000. 259 с.
5. Маралов В. Г. Основы самопознания и саморазвития. М.: Академия, 2002. 251 с.
6. Чайка В. М., Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності: Монографія / за ред. Г. В. Терещука. Тернопіль: ТНПУ, 2006. 275 с.
7. Цукерман Г. А., Мастеров Б. М. Психология саморазвития. М.: Педагогика, 1995. 168 с.